

vitt belé, ami semmiképpen sem fér össze különösen annak a nagy ünnepnek a szellemével, amelyre a mű íródott. A protestantizmusnak mégis legnagyobb áldása a hit és lelkiismeret szabadsága. Ezt munkálta Szervét is a többi reformátorral együtt férfias hittel, hősi bátorsággal. Martir-koszorúval a homlokán ő is megjelenik a 400 éves ünnepélyen, nem azért, hogy vádoljon és kárhoztasson, hanem azért, hogy bizonyosságot tegyen az egy igaz Isten dicsőségéről, ki az ő vetését is megáldotta.

V. A.

Jatho beszédei. Irta: Szimonidesz Lajos. Az „Evangelikus lap” kiadása. Nagyborzsöny, 1917. 63. 1.

Még élénk emlékezetünkben él az az eretnek-pör, mely Jatho Károlyt, a szeretettel körülvelt kölni papot az egyházi szószéki működéstől eltiltotta. Megértő rokonszenvvel kísértük akkor is tragikus sorsát, mert tudtuk, hogy ő az igazság bátor kimondásának s az evangélium minden dogmákon felül álló szabad hirdetésének lett az áldozata. Most annál nagyobb örömmel vesszük a kezünk alatt levő füzetet, melyben Jathonak négy kötetben megjelent beszédei és elmélkedései alapján a munkás szerző összeállította azokat az elveit, amelyek az általános felfogással ellenkeztek s amelyek tragikumát előidézték. Egy reformatori lélek körvonalaibontakoznak ki a szétszórtan megjelent eszmék és igazságok alapján, amint azokat itt nagy gonddal és teljes tárgyilagossággal egy csokorban látjuk. Ez a reformátor nincsen megelégedve a *keresztény egyházak* mai szellemével, mert azok nem elég hív sáfárai a jézusi kereszténységnek; mert száműzték kebelükből a szabadság és igazság lelkét; mert külső hatalomra s nem a hivek szolgálatára törekednek, mert a tudományok fejlődésének útjában állnak s az új igazságokat nem tűrik meg; mert a különböző egyházak mindig az egymás közt levő különbségeket hangoztatják s ezáltal gyűlöletet szítnak s a vallásosságot megölik. Jobb a becsületes kétség, mint a képmutató hitvallás. Szomorú vallás az, amely fél az értelem világosságától. A vallás nem bizonyos igazságok tudása, hanem akarás és Istennel való egyesülés. A vallás kérdésében nem lehet egyenlő véleményeket kívánni. Nincs igaz vagy hamis vallás, hanem van erős és gyöngé hit.

A *biblia* tanulmányozásában biztosítani kell a szabad kutatás jogát s érvényesíteni az értelem törvényeit, mert a napsugárban tenyésznek a legszebb virágok. A bibliai kijelentés mellett helyet kell adni az egyénben történő kijelentésnek is.

Jézus ember, a mi testvérünk. Ő az ember eszményképe. Benne az ember „ősképe” látjuk. De „nem abban a Krisztusban, aki messze a fellegek fölött trónól, királyi pompába öltözve, a lelki szegények számára elérhetetlen messzeségben, hanem abban a Jézusban, akinek minden szavát jól esik hallanunk, mert ő a

emberiség anyanyelvén beszél, a vámszedőkkel az asztalhoz ül, a keresztet a Golgotára viszi, utolsó óráján így kiált fel: Én Istenem, miért hagytál el engemet?

Nem ismer *eredendő bünt.* „Hogy a gyermekhez valami szenny tapad, azt nigyje, aki akarja, én nem hiszem“ — mondja.

Isten és világ közt nincs lényegben különbség. Éppen így egygé lesz az Isten és ember úgy, hogy — amint mondja — „az istenség működése és a magad cselekedetei között nem tudsz különbséget tenni. Az, aki ad és aki vesz, egy új ént nemzetnek: egy Isten-embert.

Eltekintve Jathonak az istenfogalmától, mellyel a személyes léttel bíró Isten helyett a pantheizmus örvényébe tévedt, többi nézeteit nagy örömmel olvassuk, mert azonban többé-kevésbé a mi felfogásunkra is ismerünk. Éppen ezért ezt a füzetet ajánljuk mindazoknak, akik Jatho lelki világába betekintést akarnak nyerni.

V. A.

Molnár Oszkár: Meumann Ernő élete és munkássága.

Ára 2.50 K. A szorgalmas szerzőnek ez a könyve először a *Nép-művelés* XII. évfolyamában jelent meg. A nem régen elhunyt nagynevű német pedagógus életét és munkásságát rajzolja meg a rendelkezésére álló elég bő irodalom alapján. Életfolyása külső körülményeinek aránytalanul részletező leírása miatt nem marad elég tere és ideje, hogy kellően kidomborítsa Neumannnak azt a pedagógiai munkásságát, mellyel ő a neveléstudomány legújabb történetében kiemelkedő helyet biztosított magának. A magunk részéről sokkal szivesebben olvastuk volna pl. *Felolvasásainak* vagy *Értelem és akarat* c. főműveinek elmélyedő méltatását, mely aztán kijelölte volna Neumann helyét napjaink sokfelé elágazó pedagógiai törekvései között s megállapította volna kétségtelenül elsőrendű érdemeit a kísérleti pedagógia körül. Alapcs készültség, széles, de nem nagyon mélyreható látókör, bámulatos emlékezet, amely az adatok roppant tömege fölött szuverén módon uralkodik, a munka csodálatraméltó szeretete és lendülete, a természettudományok exakt kutató módszereiben való jártasság, az ítéletnek elfogulatlan józan-sága, ezek jellemzik Neumann tudományos egyéniségét. Nem esik abba a hibába, amit nem egy kísérleti pedagógusnál észlelünk, hogy minden előtte fölmerült pedagógiai rendszert kritikátlanul elvet. Elismeri s méltányolja Herbart korszakos érdemeit, de viszont föl ismeri e rendszer elégtelen megalapozottságát. Nem akarja elvetni a pedagógia eddigi rendszerét, csupán rá akar mutatni hiányaira s ezek között legfőképpen arra, hogy mindeddig mellőzte és nélkülözte a kísérletet, melynek nagy jelentőségét először ő fejtette ki rendszeresen. Rendszeresen t. i. annyiban, hogy a pedagógiai kísérletezés eddigi igazolt eredményeit ő foglalta össze. Ő volt az, aki